Lapinkylien parlamentti
Suomâ siijdâi parlament
Parliament of Sámi villages in Finland

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

1 Saamelaiskäräjien muutosesityksen analyysi

1.1 Johdanto, keskeiset ongelmat

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry, jatkossa Lapinkylien parlamentti vaatii saamelaiskäräjälailta yhdenvertaista kohtelua kaikille saamelaisille. Kaikkien Suomen saamelaisten on oltava yhdenvertaisia lain edessä.

Lapinkylien parlamentti on saamelaisyhteisö, joka perustettiin entisen Kemin Lapin lapinkylien yhteistyöorganisaatioksi toimimaan avoimesti ja demokraattisesti osana yhteiskuntaa. Metsäsaamelainen kulttuuri elää vahvana metsäsaamelaisten kotiseutualueella. Metsäasaamelaiset ovat identiteetiltään saamelaisia.

Lapinkylien parlamentti tekee työtä kaikkinaisen kansaan kohdistuvan syrjinnän ehkäisemiseksi ja poistamiseksi.

Metsä- ja inarinsaamelaisten tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman rajoituksia ja syrjintää. Metsä- ja inarinsaamelaiset pyrkivät tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen lain edessä saamelaiskäräjien saamelaisten kanssa.

Saamelaisuuden määrityksen, nykyisen lain kohdan 3 § 2, poistaminen on ihmisoikeuksien ja olemassa olevien perusoikeuksien rajoittamista, jopa poistamista. Se koetaan etnisenä syrjintänä.

Metsäsaamelaisilta puuttuu äänioikeus sen omassa asiassa.

Dynaaminen itsehallinto ei ole demokratiaa alueella, jossa asuu vakituisesti muitakin kansalaisia. Itsehallinnosta muodostuu syrjivää vallankäyttöä ja kolonialismin jatkumoa.

Alkujaan saamelaiskäräjät perustettiin puolustamaan ja ajamaan kaikkien saamelaisten asiaa. Saamelaiskäräjät ei edusta kaikkia saamelaisia.

Riittävä rahoitus on ilman perusteluja avoin määritys. Rahavarojen edelleen jakaminen luo päällekkäisyyttä ja koordinoinnin tarvetta. Se luo mahdollisuuden kaksinkertaiselle rahoitukselle ja on pois muulta hankkeelta.

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry vaatii metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten alkuperäiskansan oikeuksien ja saamelaisen etnisyyden ottamista lain tasolle.

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

1.1 Olemme saamelaisia, olemme alkuperäiskansaa

Entisen Kemin Lapin lapinkyliä ei koskaan ole lakkautettu – niiden toimintaa on järjestäytynyt rekisteröidyksi yhdistykseksi (2021), Suomen omien alkuperäisten saamelaisten yhteistyön ja eheyden edistämiseksi.

Olemme saamelaisia, jotka täyttävät kaikki voimassa olevan kansallisen lainsäädännön pykälät. Olemme alkuperäiskansaa, jota suojelevat kansainväliset sopimukset.

De jure, metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat perustuslain 17 § 3 mom. tarkoittamia saamelaisia.

De jure, perustuslain 121 §, 4 mom. antaa suojan myös metsä- ja inarinmaan saamelaiset

De jure, metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat saamelaiskäräjälain 3 § tarkoittamia saamelaisia.

De jure, Suomen lainsäädännön mukaan metsä- ja inarinmaan saamelaiset täyttävät saamelaismääritykset kuin myös kansainvälisten sopimusten ja suositusten mukaiset säädökset.

Metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat De jure ILO -169 sopimuksen tarkoittamaa alkuperäiskansaa. He täyttävät alkuperäiskansan kaikki kriteerit.

Saamelaiset ovat EU:n ainoa alkuperäiskansa. Metsäsaamelaiset ovat se osa suomalaisesta saamenkansasta, jonka perusteella saamelaiset voidaan määritellä alkuperäiskansaksi.

Metsä- ja inarinsaamelaisten tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman rajoituksia ja syrjintää. Lapinkylien parlamentin asema tulee saattaa yhdenvertaiseksi nyt ylivertaisia oikeuksia omaavan saamelaiskäräjien kanssa.

1.2 Yleistä saamelaiskäräjälaista

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen heikoin kohta on, että siitä puuttuu lain **vaikutusten yhteiskunnallinen arviointi.** Sen merkitystä Suomen sisäisen itsehallinnon toimivuudelle ja yhteiskuntarauhalle ei ole arvioitu.

Keskeisten ihmis- ja perusoikeuksien, KP-oikeuksien, CERDin kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskeva kansainvälisten yleissopimusten ja muiden **kansainvälisten sopimusten suoja koskee myös metsäsaamelaisia.**

Hallituksen esityksestä puuttuu arviointi vaikutuksista kansalaisten oikeuksiin. Saamelaiskäräjälakiesitys heikentää ja muuttaa pysyvästi muiden saamelaisten kotiseutualueella ja lakimuutoksen vaikutusalueella vakituisesti asuvien, alkuperäiseen väestöön kuuluvien metsä- ja inarinmaan saamelaisten, yhteiskunnallista päätäntävaltaa ja asemaa yhteiskunnassa. Samoin saamelaiskäräjälakiesitys heikentää ja jopa mahdollistaa ikiaikaisen lapinkylille kuuluneen maanomistuksen[1] ja siihen verrattavien erityisten oikeuksien siirtämisen metsä- ja inarinmaan saamelaisilta saamelaiskäräjille.

Olemme osa saamenkansaa, se osa saamenkansaan, jolta saamelasikäräjälain avulla ollaan riistämässä oikeus omaan saamelaiseen identiteettiin ja kulttuuriin

Suomi ja Lappi eivät ole valmiita vastaanottamaan saamelaisen kulttuurin ulkopuolelle menevää itsehallintoa. Lähtökohta, että Suomeen voitaisiin muodostaa uusi itsehallintoalue näin vaikeaselkoisella ja sumealla itsehallintoa määrittävällä saamelaiskäräjälailla, loukkaa perustuslaissa määritettyä valtiosääntöä, alue- ja paikallishallintoa, mm. kuntien itsehallintoa ja sen myötä alueemme kansalaisia.

Saamelaiskäräjälaki on nerokkaasti luotu lakiesitys saamelaiskäräjien näkökulmasta vallankäytön kasvattamiselle. Siinä on havaittavissa keskeisiä, suvereenille valtiolle kuuluvia, vallankäytön elementtejä. Se antaa saamelaiskäräjille etuoikeutetun aseman todellisena vallankäyttäjänä Suomessa.

Timosen mietintö on edelleen pohjana hallituksen esitykselle (274/2022) saamelaiskäräjälain muutoksesta. Lakiesityksen ilmaisuja on muotoiltu, mutta keskeinen sisältö ja periaatteet ovat edelleen mukana, osin eri sanamuodoilla / nimityksillä.

Saamelaiskäräjälain (SaKäL) muutosesityksessä ei ole kyse kulttuuriin tai kieleen liittyvistä oikeuksista, vaan kyse on saamelaiskäräjien (SaKä) itsehallinnon laajentamisesta kielen ja kulttuurin ulkopuolelle, uusille toimialoille ja alueelle (9 §:n luettelo). Nykyisin voimassa oleva laki jo turvaa saamelaiskäräjille riittävät oikeudet kielen ja kulttuurin ylläpitoon ja kehittämiseen.

Saamelaiskäräjälain muutosesitys ei ratkaise saamelaisongelmaa. Päinvastoin se kasvattaa eriarvoisuutta ja jännitteitä saamelaisten kansanosien välillä. Se luo pohjoiseen yhteiskuntarakenteita ravistelevan hallinnollisen kriisin. Saamelaisuudessa kytee suuren konfliktin siemen. Se ei ole enää saamelaisten sisäisesti ratkaistavissa oleva asia.

Saamelaiskäräjälain muutosesitys pahentaa ihmisoikeuksien ja syrjinnän tilannetta Suomessa. Se ei ole ratkaisu Suomen saamiin moitteisiin toiminnasta saamelasikysymyksessä.

---

[1]Saamelaiskomitea on selvittänyt maanomistuskysymystä ja tullut yksimielisesti lopputulokseen, että Lapin kylillä ja myös lappalaisilla oli ollut kiinteistöomistukseen verrattava omistus- ja hallintaoikeus Lapinmaan maan maihin ja vesiin. Tästä oikeudesta he olivat maksaneet myös veroa kuten maanomistajat kiinteistöistään.

Saamelaiskäräjälaki sujautetaan perustuslain alle, perustellaan kansainvälisen oikeuden oikeustapauksilla ja kansainvälisten säädösten omavaltaisella tulkinnalla. Saamelaiskäräjät saa näin tehokkaat työkalut kaikkien sille epäedullisten hankkeiden torppaamiseen ja sen omien etujen ajamiseen.

Lakimuutoksen tarkoitus on saamelaisten itsehallinto.[2] Lakimuutoksesta puuttuu selkeys. Laki rakentuu periaatteille ja uusille käsitteille sekä ilmaisuille, joista puuttuu tarkkarajaisuus. Saamelaislain muutosesitys antaa saamelaiskäräjille tehokkaan työkalun vallankäyttöön. Lakiesityksen 9 §:n, 9 a §:n ja 9 b § antavat saamelaiskäräjille tehokkaan tavan valvoa, vaikuttaa ja muuttaa yhteiskunnassa tehtäviä päätöksiä. Vallankäytön työkaluista puhuttaessa tässä asiakirjassa tarkoitetaan edellä mainituissa pykälissä olevia ennakkopäätösmenettelyä, laajennettua neuvottelumenettelyä ja saamelaiskäräjien aseman heikentämiskieltoa. Niitä tukevat viranomaisille asetettavat viranomaisen ilmoittamis- ja huolenpitovelvoitteet ja riittävän rahoituksen saanti kaikissa saamelaisia koskevissa asioissa. Saamelaiskäräjille on ratkaisuvalta mitkä asiat koskevat saamelaisia. Yhteistyö- ja neuvotteluvelvoite (9 §) tarkoittaa, että neuvottelujen tarkoituksena on päästä saamelaisia tyydyttävään ratkaisuun ja neuvotellaan niin kauan, kun on nähtävissä mahdollisuus siihen.

2 Valtiosääntöoikeudellinen saamelaiskäräjälain muutoksen tarkastelu

2.1 Yleinen analyysi saamelaiskäräjälaista

Puutteet saamelaiskäräjälaissa ovat niin oleellisia, että Suomen oikeusvaltion kaltaisen maan ei pitäisi viedä näin keskeneräistä lakiesitystä eduskunnalle päätettäväksi.

Saamelaiskäräjät havittelee itsehallintoa ja viranomaisasemaa hoitaakseen julkishallinnon tehtäviä, jotka kohdistuvat yhteiskuntaan. Saamelaiskäräjälaissa määrätään heikentämisen kielto. Se tekee saamelaisten asemasta käsittämättömän vahvan. **Lakimuutoksessa olevat periaatteet sitovat jatkossa yhteiskunnan päätöksentekoa saamelaiskäräjien vallankäyttöä ja asemaa valtiosäännön määrittelemän yhteiskuntajärjestelmän yläpuolella.**

[2] HE 274/2022 1 § Saamelaisilla alkuperäiskansana on **itsemääräämisoikeutensa toteuttamiseksi** saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto **sen mukaan kuin tässä laissa ja muualla laissa säädetään.** Tähän **itsehallintoon kuuluvia tehtäviä** varten saamelaiset valitsevat itsemääräämisoikeuttaan toteuttaen vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.

Lapinkylien parlamentti
Suomâ siijdâi parlament
Parliament of Sámi villages in Finland

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

Saamelaiskäräjälain tarkoituksena on saamelaisten itsemääräämisoikeus sekä kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto. Näin pitäisi olla kaikilla saamelaisilla kansanosilla. Tosiasiassa tämä lakimuutos antaa määräyksiä itsehallinnosta, jota ei voi suoraan eikä välillisesti liittää kielen ja kulttuurin. Tavoitteena on itsehallinnon kehittäminen ja siihen valmistautuminen, joka näkyy hallituksen esityksessä HE 274/2022.

Itsehallintoa toteuttamaan, saamelaiskäräjien ryhmähyväksynnällä valitsemat saamelaiset, valitsevat vaaleilla keskuudestaan saamelaiskäräjät.

Itsehallinto ei kuulu saamelaisten edunvalvontajärjestölle. Saamelaiskäräjälaki koskee kaikkien Suomen saamelaisten, myös metsä- ja inarin saamelaisten oikeuksia. Kyse on myös Suomen saamenkansojen oikeuksista Suomen valtiossa.

Saamelaiskäräjälakimuutosesityksessä on piirteitä, jotka kuuluvat suvereenille valtiolle:

1. Lakimuutoksessa määritellään valtaa käyttävä elin, sen tehtävät ja sen laajenevaksi tarkoitettua toimivaltaa.
2. Määritellään alue ja vallan käyttäjän intresseihin liittyen ulotetaan vallan käyttöön oikeutusta myös alueen ulkopuolelle
3. Siinä asetetaan valtaa käyttävän elimen valitsema vaalilautakunta valitsemaan ja ylläpitämään sitä joukkoa, joka saa kuulua tähän yhteisöön.
4. Yhteisön itse valitsemalle joukolle annetaan äänioikeus ja oikeus asettua ehdokkaaksi vaaleissa.
5. Tuomiovaltaa ensimmäisenä oikeusasteena käyttää oma, yhteisön valitsema, muutoksenhakuelin.
6. Lakimuutoksessa rajataan valitusoikeutta. Valittaminen päätöksistä ulkopuoliseen tuomioistuimeen on mahdollista vain korkeimpaan hallinto-oikeuteen.
7. Saamelaiskäräjälaki nostetaan ensisijaisseksi laiksi suhteessa hallintolakiin (434/2003), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakiin (621/1999), arkistolakiin (831/1994) ja lakiin sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003). (4 a §)
8. Oman rahan tässä elimessä korvaa valtion riittävä määräraha.
9. Lakimuutoksessa määritellään valtaa käyttävän tehtävistä ja siihen liittyvästä itsehallinnosta. Tehtävät osoitetaan ulottumaan laajasti yhteiskunnan keskeisille osa-alueille.
10. Lakiesitys muuttaa perustuslaissa suojattua olemassa olevaa omistusoikeutta
11. Vallankäytön välineiksi saamelaiskäräjille lain 9 §:ssä määritetään yhteistoiminta ja neuvotteluvelvoite.
12. Laissa saamelaiskäräjille annetaan oikeus asemaan, jossa se käyttää määräävää valtaa yhteiskuntaan ja sen kansalaisiin nähden
13. Lakimuutoksen tarkoitus on pyrkimys dynaamiseen itsehallintoon

Suomi on kansantasavalta. Se pitää itseään oikeusvaltiona. Perustuslaki määrittää julkisen vallan ja vallankäyttäjien rajat ja kaikelta julkisen vallan käytöltä vaaditaan demokraattista perustaa. Vallan käytön rajat tulee olla selkeitä.

Perustuslain 121 § 4 momentin ensimmäistä lausetta ei ole Suomessa vielä käytetty itsehallinnon luomiseen. Se on tarkoitettu antamaan kuntayhtymille mahdollisuuden toimia yhtymänä useamman kunnan alueella.

Saamelaiskäräjälain muutoksessa säädetään saamelaiskäräjien itsehallinnosta, joka ulottuu kielen ja kulttuurin ulkopuolelle. Tämä saamelaisten itsehallinnon laajentamista koskeva lakiesitys sujautetaan perustuslain 121 § 4 momentin ensimmäisen lauseen alle. ”Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla.” Tällä sumealla ja paikoin epäselvillä ja laajoilla käsitteillä luodaan puitteet itsehallinnolle, joka laajenee dynaamisesti. Itsehallinnon etenemistä varmistavat heikentämisen kielto ja vallankäytön välineet (9 §). Saamelaiskäräjälaista tulisi lähitulevaisuudessa puhdas **itsehallintolaki.** On tärkeää huomata periaatteet ja epätarkat ilmaisut tässä lakiesityksessä, jotta saamelaisten aseman heikentämisen kiellon kautta ei jouduta tilanteeseen, jota on vaikea hallita.

Lakimuutoksesta puuttuu vaikutusten arviointi seurauksista, joita se tuo metsä- ja inarinsaamelaisille, muille alueen kansalaisille ja yhteiskunnalle. Käytännössä tämä tarkoittaa, että saamelaiskäräjälain muutoksella puututaan valtion, kuntien, aluehallinnon asemaan, oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä kavennetaan yksityisten henkilöiden perusoikeuksia, ihmisoikeuksia ja KP-oikeuksia.

2.2 Saamelaiskäräjät ja kunnan itsehallinto

Saamelaiskäräjät on hakemassa julkishallinnon viranomaisasemaa syrjivällä, periaatteita ja uusia käsitteitä omaavalla epäselvällä lainsäädännöllä.

Julkinen valta on yksipuolinen oikeustoimi, jossa vaikutetaan yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Julkisen vallan käytössä on huomioitava perustuslain 2 §:n oikeusvaltioperiaatteet. Saamelaiskäräjät julistautuu saamelaiskäräjälain muutosesityksessä 5 §:ssä itsehallinnolliseksi toimielimeksi, joka harjoittaa julkista valtaa ja jonka toimijat olisivat viranomaisia.[3]

Saamelaiskäräjälain muutosesitys sääntelee kevyin perustein yhteiskunnan toiminnan ja vallanjaosta. Lakimuutoksesta puuttuu viranomaistoiminnan tarkkarajaisuus, joka on

[3] HE 274/2022 s 28 Päätösvaltaa käyttäessään saamelaiskäräjät voidaan tapauskohtaisesti katsoa viranomaiseksi

ehdoton vaatimus viranomaistoiminnalle. Viranomaisen tehtävät ja valtuudet tulee luetella tyhjentävästi ja säätää laissa tarkkarajaisesti. Mitä ovat ne lakiesityksessä määrittelemättömät virkatehtävät, joista saamelaiskäräjälain muutosesityksessä esitetään saamelaiskäräjille?

Paikallishallinnossa neljässä pohjoisimmassa kunnassa olisi jatkossa kaksi itsehallintoelintä: 1) kunta, joka käyttää perustuslain ja muun tarkkarajaisen lainsäädännön kautta toimintaansa ja 2) saamelaiskäräjien itsehallinto saamelaiskäräjälain muutosesityksen 9 §:n tukemana.

Lain analyysin perusteella saamelaiskäräjät sijoittuisi kunnan itsehallinnon yläpuolelle, määräävään asemaan kuntaan nähden. Tällä on merkittäviä vaikutuksia kunnan itsehallintoon kuuluviin toimintamahdollisuuksiin.

Lakimuutos toisi viranomaistoimintaan muutoksia ja uusia piirteitä.
Yhteiskunnallisestikin merkittäviä päätöksiä tehtäisiin jatkossa saamelaiskäräjien kautta. Saamelaiskäräjistä tulisi instituutio. Hallituksen esityksen mukaan Saamelaiskäräjälain muutoksella annetaan viranomaista velvoittavia määräyksiä.

Viranomaiselta edellytetään kaikkien kansalaisten tasapuolista kohtelua viranomaisissa.

Omia etuja ajava saamelaiskäräjät nostetaan erityisasemaan viranomaisissa verrattuna metsä- ja inaarinmaan saamelaisten yhteistyöjärjestöön, Lapinkylien parlamenttiin nähden.

1. Eriarvoistavat samalla alueella asuvat ihmiset
2. Lakimuutos asettaa viranomaiset ristiriitaiseen tilanteeseen kuulemisessa ja viranomaisissa asioivien yhdenvertaisessa kohtelussa. Perustuslaki ja laki viranomaisen toiminnasta sekä kansainväliset säädökset kieltävät syrjivän kohtelun.
3. Lakimuutos antaa saamelaisille etuoikeuden ajaa omia etuja. Se saattaa alkuperäistäkin alkuperäisemmät Suomen omat saamelaiset (metsä-, kalastaja, inarinsaamelaiset) eriarvoiseen ja syrjittyyn asemaan.
4. Lakimuutos antaa saamelaiskäräjien saamelaisille aloiteoikeuden viranomaisissa
5. lakimuutos antaa saamelaiskäräjille itsehallinnon aseman. Se syrjäyttää kunnallista itsehallintoa ja kuntalaisten päätösvallan.

Väistämättä kansalaisten eriarvoistaminen lain edessä ja toiselle oikeussubjektille kuuluvan omaisuuden siirtämiset lain avulla, saamelaiskäräjille tulevat aiheuttamaan suuria ristiriitoja ja konflikteja.

3 Saamelaisuus

Oikeuksia ja velvollisuuksia ei voi luoda sumealle joukolle, joka itse määrittelee itsensä.

Perustuslaillisessa tarkastelussa saamelaisuus ja sen määrittely nousee tärkeäksi. Se on objekti, johon kulminoituvat monet perustuslain suojan piiriin kuuluvat säädökset.

Metsä- ja inarinmaan saamelaisia suojaavat olemassa olevat perus- ja ihmisoikeudet, KP oikeudet (27 ART) ja kansainvälisen yleissopimuksen toimeenpanoa valvovan CERDin kannanotot.

Lakimuutoksessa tulee huomioida kansallinen perustuslaki, joka turvaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

On otettava huomioon metsä- ja inarinsaamelaisten asema saamelaisena kansaosana ja ILO 169-sopimuksen kriteerit täyttävänä alkuperäiskansana.

3.1 Saamelaismääritelmä

De jure metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat perustuslain 17 § 3 momentin tarkoittamia saamelaisia.

Voimassa olevassa saamelaiskäräjälaissa on saamelaismääritelmä[4]. Se määrittelee, että henkilön tulee identifioitumisen lisäksi täyttää yhden tässä pykälässä määritellyistä kohdista 1–3.

Saamelaiskäräjälaissa tulee säilyttää 3 § kohta 2, että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa. (ns. lappalaispykälä). Sitä tulee **täydentää tarkoittamaan metsä- ja inarin saamelaisten oikeutta yhdenvertaiseen asemaan** saamelaiskäräjien saamelaisten kanssa. Se selkeyttää ja varmistaa yhdenvertaisuutta lain edessä. Se oikeuttaa omaan kieleen ja kulttuuriin.

[4] Nyt voimassaoleva saamelaiskäräjälaki 3 §: ”Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen: 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai 2**) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa**; taikka 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.”

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

Lapinkylien parlamentti
Suomâ siijdâi parlament
Parliament of Sámi villages in Finland

Mikäli uudesta saamelaiskäräjälaista poistetaan nykyisen saamelaiskäräjälain 3 §:n kohta 2, se tarkoittaa nykyisessä laissa tunnustetun etnisyyden alkuperäiskansan oikeuden poistamista saamelaiseksi identifioituvalta saamelaiselta kansanosalta. Tämä on etnistä puhdistusta ja loukkaa räikeästi metsä- ja inarinsaamelaisten perus- ja ihmisoikeuksia.

Oikeuskanslerin virasto on vahvistanut lausunnossaan, että YK:n komitea ei ole vaatinut nykyisen lain lappalaiskohtaa poistettavaksi, eikä sitä että nykyisen lappalaiskohdan lisäksi vaaliluetteloon pääsemiseen vaadittaisiin kieliperuste.

Polveutuminen alueella vuosisatojen ajan asuneista suvuista, on yksi ILO 169-sopimuksen alkuperäiskansan kriteereistä. Kansainvälisesti polveutuminen on tunnustettu ja vahva perusta ja evidenssi alkuperäiskansasta, siis saamelaisuudesta. Vahvan näytön rajaamista keinotekoisesti ja tarkoitushakuisesti saamelaisuusmäärityksestä pois vuosilukuihin[5] ja elinkinorakenteisiin perustuen ei ole kestävällä pohjalla. Elinkeinojen monialaisuus on ollut hengissä pysymisen edellytys ja se on tukenut saamelaisen kulttuurin säilymistä. Polveutumisen rajaamista pois ei tue saamelaiskäräjien nykysaamelaisten elinkeinorakenne.

3 § 2 kohtaan on esitetty kritiikki, että viranomaisen veroluetteloissa, maakirjoissa saattaa esiintyä joku uudisasukaskin. Luettelot ovat viranomaisen viranomaisvastuulla tekemiä rekisterimerkintöjä. Lappalaismerkintä löytyy useasta muistakin lähteistä, kuten sen aikaisista oikeudenkäyntiasiakirjoista tai kansanperinnettä käsittelevistä julkaisuista. Taustalla voi olla mm. adoptioita, jotka tuottivat kuten nytkin oikeuden saamelaiseen identiteettiin. Olettama ei voi olla evidenssi luetteloiden ja asiakirjojen hylkäämiseen.

Alueen vanha, alkuperäinen väestö on saapunut alueelle jo jään sulamisen jälkeen. Alueen väestö on kirjattu viranomaisten toimesta rekistereihin kuten veroluettelot, maakirjat, rippikirjat ja myöhemmin väestötietojärjestelmään sekä oikeudenkäynnin asiakirjat aina 1550-luvulta alkaen todentavat.

Tästä väestöstä polveutuvat nykyiset metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset. He ovat oikeus- ja historiallisen tutkimuksen mukaan alueen alkuperäisiä saamelaisia (kaikista saamelaisista käytettiin nimitystä lappalainen, vrt ruotsin kielen sanoihin lapp, lappen, Lappmark).

Kysyä sopii, miksi pääosaa saamelaiskäräjien saamelaisista ei ole edellä mainituissa luetteloissa? Löytyisikö vastaus esimerkiksi Oulun maakunta-arkistossa säilytettävistä

[5] HE 274/2022 saamelaisyhteisöjen lausuntopalaute s 69: Monessa saamelaisyhteisön lausunnossa kannatetaan lappalaisperusteen poistamista, koska kyseinen kohta kertoo henkilön elinkeinosta, ei etnisestä taustasta, siitä puuttuu vuosiluku ja se on aiheuttanut tulkintaongelmia.

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

Lapinkylien parlamentti
Suomâ siijdâi parlament
Parliament of Sámi villages in Finland

Lapin kihlakunnan kruununvoudin arkiston (mappi G:5) asiakirjoista, esim. luettelo Oulun läänissä asuvien ulkomaalaisten lukumäärästä. Miksi ylipäätään rajasulku 1852 tehtiin?

Eric Nickulin tilastotieteen gradu, opinnäytetyö vähäisine täydennyksineen, ei voitane pitää riittävänä lähtökohtana saamelaisuuden määrittelemiselle.

Rekisteri todistaa siihen merkittyjen yksilöiden – metsä- ja inarinsaamelaisten jälkeläisten alkuperäisyydestä ja identiteetistä. Mikäli jonkun yksilön kohdalla esiintyy olettama toisenlaisesta alkuperäistä, se koskee vain ko. henkilöä. Näyttö vaatii vahvaa evidenssiä ja näyttötaakka tulee olla saamelaiskäräjillä.

Saamelaiskäräjälain muutos aiheuttaa myös takautuvia muutoksia saamelaisten vaaliluetteloon hyväksyttyjen osalta. Se tarkoittaa henkilön saamelasistatuksen menettämistä ja äänioikeuden menettämistä. Saamelaiskäräjät ylenkatsoo oikeuden päätöksiä ja ihmisoikeuksia.

Perustuslain 17 § 3 mom. kohteena ovat saamelaiset alkuperäiskansana ja sääntely koskee oikeutta omaan kielen ja kulttuurin[6]. Tässä pykälässä nostetaan valokeilaan alkuperäiskansan oikeusasema ja koko kulttuurimuodon suojeleminen[7] (Saraviita, 2011, s. 248). Perustuslain esitöissä nostetaan esille saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Esitöissä mainintaan myös historia, kulttuuriset tavat ja taide. (HE 309/1993ja 32/2010).

Kuvaus vastaa kaikilta osin metsä- ja inarinmaan saamelaisten kulttuuria. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.

De jure, metsä- ja inarinsaamelaiset ovat saamelaista alkuperäiskansaa.

Kansainvälisesti tunnustetaan laajasti ILO 169 -sopimuksessa olevat alkuperäiskansan kriteerit. Metsä- ja inarinsaamelaiset täyttävät kaikki ILO -169 sopimuksen alkuperäiskansan kriteerit:[8]

[6] Perustuslain 17 § 3mom; Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.

[7] Saraviita, I., Perustuslaki

[8] [8] ILOn Itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus nro 169:

1. This Convention applies to:

(a) tribal peoples in independent countries whose **social, cultural and economic conditions** distinguish them from other sections of the national community, and whose status is regulated wholly or partially by their own customs or traditions or by special laws or regulations;

(b) peoples in independent countries who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, or a geographical region to which the country belongs, at the time

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

Alkuperäiskansaan kuuluva henkilö identifioituu saamelaiseksi **ja polveutuu** kansasta, joka maan valloituksen tai asuttamisen tai nykyisten valtionrajojen muodostumisen aikaan asui yhtäjaksoisesti maassa tai sillä maantieteellisellä alueella, ennen sen kolonisaatiota tai valtion rajojen vetämistä.

Olennaisena perusteena on myös se, että kansa tai henkilö itse pitää itseään alkuperäiskansaan kuuluvana.

Suomen historiaa tunteva tietää maamme ja kansamme vaiheet. Metsä- ja inarinsaamelaiset (pyynti-kalastaja- ja tunturisaamelaiset) ovat eläneet samalla alueilla (karttaliite 1) asiakirjoin todistettavasti 1500-luvulta asti ja olleet useiden valtioiden harjoittaman kolonisaatio -toimien kohteena. Vallanpitäjät ovat vaihtuneet useasti ja valtioiden rajoja heidän ympärillään on muuteltu useaan otteeseen (Täyssinän rauha 1595, Strömstadin rajasopimus 1571, Ruotsin rajan määräytyminen 1750-luvulla). Erityisen rajuina seurauksina kulloisenkin vallanpitäjien toimet ovat kohdistuneet metsä- ja inarinsaamelaisiin. Omaan kulttuuriin ja kieleen kohdistuneet puhdistukset ovat jättäneet kansaamme syvän jäljen. Oman kielen menettäminen kolonisaation seurauksena on yksi suurimmista menetyksistä.

Huolimatta metsäsaamelaiseen kansaan kohdistuneista ja kohdistuvasta ”puhdistuksista” ja syrjinnästä, he ovat pystyneet säilyttämään kulttuuriaan vähäisin muutoksin. Metsäsaamelaisilla on oikeus uinuvan Kemin saamen kielen palauttamiseen käyttökieleksi, tukemaan osaltaan saamelaista kulttuuria. Työ uinuvan kielen palauttamiseksi on jo aloitettu.

Metsäsaamelaiset täyttävät täysin alkuperäiskansan määritykset. Heillä on elävä kulttuuri ja se halutaan säilyttää ja siirtää tuleville sukupolville. Heillä on oikeus tietää ja tuntea, olla ylpeitä omista juuristaan ja sidoksestaan vuosisatojen ketjuun. Heillä on oikeus ja velvollisuus pitää elävänä edesmenneiden metsäsaamelaista perintöä.

---

of conquest or colonization or the establishment of present state boundaries and who, irrespective of their legal status, retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions.

2. Self-identification as indigenous or tribal shall be regarded as a fundamental criterion for determining the groups to which the provisions of this Convention apply.

3. The use of the term ***peoples*** in this Convention shall not be construed as having any implications as regards the rights which may attach to the term under international law.

4 Perus- ja ihmisoikeudet

Keskeiset ihmis- ja perusoikeudet, KP-oikeudet, CERDin kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus ym. **kansainväliset sopimukset koskevat etnisiä ryhmiä, metsäsaamelaisia / metsälappalaisia ja inarinsaamelaisia. Saamelaiskäräjälain muutosesitystä on tarkasteltava myös tästä näkökulmasta**.

Tämä lakiesitys ei ole enää kulttuuri-itsehallintoa eikä alkuperäiskansan oikeuksien saamista samalle tasolle muiden kansalaisten kanssa vaan valtapolitiikkaa. Nyt lakimuutoksen lähtökohtana on saamelaiskäräjien saamelaisten ylivertaisen hallintovallan, **aseman**, vahvistaminen.

Saamelaiskäräjälakia tulee kehittää ja ulottaa koskemaan myös metsäsaamelaisia. Saamelaiskäräjälain 3 § kohta 2 (ns. lappalaispykälää) ei saa poistaa, sillä sen seurauksena mahdollisuus yhtenäisestä saamenkansasta tuhotaan ja muiden saamelaisryhmien, (metsä- ja inarinsaamelaisten), ihmisoikeus omaan identiteettiin ja kulttuuriin mitätöidään.

Se johtaa väistämättä muun väestönosan entistä laajempaan syrjintään ja eriarvoiseen asemaan. Saamelaiskäräjälain muutosesitys esitetyssä muodossa muuttaa suomalaista yhteiskuntaa eriarvoisemmaksi lainsäädännön avulla. **Syrjivää toimintamallia ollaan oikeuttamassa lainsäädännön kautta.**

Lakimuutos tarkoittaa saamelaiskäräjien itsemääräämisoikeuksien toteuttamisella puuttumista alueella vuosisatoja pysyvästi asuneiden oikeuksiin.

4.1 Syrjintä

Saamelaiskäräjälain muutos on syrjivä laki. Syrjintä kohdistuu etenkin statuksettomiin saamelaisiin. Syrjintää on antaa dynaaminen itsehallinto saamelaiskäräjille. Se tarkoittaa käytännössä muiden asukkaiden ja suomalaisen yhteiskunnan päätösvallan vähenemistä ja demokratian romuttamista. Se tarkoittaa kahta itsehallintoelintä samalla alueella. Se luo epätasa-arvoisen yhteiskunnan ja metsä- ja inarinsaamelaisten suojelun tarpeen.

Mitkään Suomen allekirjoittamat kansainväliset sopimukset ja säädökset eivät vaadi nostamaan edes alkuperäisstatuksen omaavaa kansaa ylivertaiseen asemaan muihin kansanosiin nähden. Saamelaisten kotiseutualueella asuu noin 3500 saamelaiskäräjien rekistereissä olevaa saamelaista. Samalla alueella asuu yli 10.000 muuta asukasta. He

menettävät omia perustuslain mukaisia tosiasiallisia oikeuksia. He ovat menettämässä oikeuden demokraattiseen vaikutusvaltaan perinteisillä asuinalueillaan. He joutuvat toissijaiseen asemaan viranomaisissa.

Lain muutosesitys loukkaa metsäsaamelaisten perus- ja ihmisoikeuksia.

Metsäsaamelaisten oikeudenloukkauksia

Metsäsaamelaiset on vaiennettu aktiivisin toimin

1) Sivuuttaminen kansainvälisten tuomioistuinkäsittelyissä (esim. saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hakeutuminen)

2) Sivuuttaminen saamelaiskäräjälain valmistelussa

3) Sivuuttaminen totuus- ja sovintokomission työssä

4) Vähättely ja osallistamisen sivuuttaminen

Metsä- ja inarinsaamelaisuuteen kohdistuva vähättely, syrjintä, olemassaolon kieltäminen ja vaientaminen ovat jatkuneet tähän päivään asti. Tätä tapahtuu edelleen valtion ja saamelaiskäräjien taholta. Sovinto- ja totuuskomission piti pyrkiä totuuteen ja sovintoon sekä tapahtuneiden vääryyksien näkyväksi tekemiseen. Yksi rajuimmista kokemuksista on saada toivoa totuuden vapauttavasta voimasta ja todeta olevansa ulkopuolinen. Esimerkkinä tästä on metsäsaamelaisen kansan jättäminen ulkopuolelle totuus- ja sovintokomissiomenettelyssä. Kolonisaation kohteena olevat metsä- ja inarinsaamelaiset oli taas vaiennettu.

Syrjintä kohdistuu myös metsäsaamelaisten saamelaiskulttuuriin. KP sopimuksen 27 artiklan mukaan vähemmistöön kuuluvaa ei saa estää nauttimasta kulttuuristaan yhdessä samaan ryhmään kuuluvien kanssa.

Metsäsaamelaiseen kulttuuriin kuuluvat myös periteiset elinkeinot. Saamelaisten itsehallinnon päätavoitteena on luoda saamelaisille sellainen etniseen itsehallintoon pohjautuva hallinnollis-poliittinen asema, jossa saamelaisilla on omien etujen valvonta ja määräysvalta koko hallinnollisella alueella keskeisiin ja merkittäviin asioihin, kuten alueen käyttöön, poronhoitoon, metsästykseen ja kalastukseen, koulutukseen (kohdistuu perusopetuksesta alkaen aina yliopistotasoiseen koulutukseen myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella) ja sosiaali- ja terveydenhuoltoon (sotemuutos).

Lain sisällön ja sen saamelaiskäräjille suomien oikeuksien tulee olla **oikeassa suhteessa** niihin tarpeisiin nähden, jotka voidaan osoittaa syntyvän suojelun tarpeesta. Mikään kansainvälinen sääntely ei tarkoita, että jokin kansanryhmä olisi asetettava ylivertaiseen asemaan.

4.2 Äänioikeus

Metsäsaamelaisilla on oikeus yhdenvertaisuuteen lain edessä. Heiltä on rajoitettu oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Metsäsaamelaisilta on viety osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja oikeus osallistua heitä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Saamelaiskäräjälain muutosesitys sulkee metsä- ja inarinmaan saamelaisilta äänioikeuden omassa asiassa.

Julkisuudessa on toistuvasti esitetty väitteitä, että saamelaisia voivat olla muutkin kuin saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkityt saamelaiset. Saamelaiskäräjälain 3 § olisi jatkossa vain vaaliluetteloon merkitsemistä varten, SIIS olisiko Suomessa, **demokraattisessa** maassa, **saamelaisia, joilla on äänioikeus ja heitä, joilta puuttuu äänioikeus?**

4.3 Elinkeinovapaus

Saamelaiskäräjien harjoittama perinteinen elinkeino ei ole saamelaiskäräjien yksinoikeus. Poronhoitoa on harjoitettu alueella kestävällä tavalla. Norjan ja Ruotsin alueelta Suomen alueelle siirtyneet porosaamelaiset suurporonhoitoineen muuttivat poroelinkeinon toimintamallia radikaalisti. Se tuhosi perinteisen peuranpyynitkulttuurin.

Poronhoitoa harjoitetaan merkittävänä elinkeinona koko poronhoitoalueella, joskin porosaamelaisten tuoman mallin mukaisena. Metsäsaamelaisuuteen on aina kuulunut poronhoito, metsästys ja kalastus. Ne ovat merkittäviä elinkeinoja, joiden myötä saamelainen kulttuuri on pysynyt elävänä huolimatta eri vallanpitäjien siihen kohdistamista vääryyksistä.

5 Saamelaiskäräjien tehtävät

Saamelaiskäräjien tehtävät laajenevat itsehallinnon toteuttamisen kautta. Saamelaiskäräjät ottavat oikeuden uusiin tehtäviin, joihin sisältyy yhteiskunnallista poliittista vallankäyttöä. Saamelaiskäräjien itsehallintoa ei tule laajentaa kulttuuri-itsehallinnon ulkopuolelle.[9]

5.1 Saamelaiskäräjien asema ja edustaminen

Saamelaiskäräjät on toiminnallaan osoittanut, ettei se ole kykenevä edustamaan kaikkien Suomen saamelaisten asiaa. Lakiteksti 6 §[10] tulee poistaa virheellisenä ja vastoin todellista tilannetta.

Saamelaiskäräjien tehtäviin on nostettu itsehallinnon luominen.[11] Muissa asioissa saamelaiskäräjät edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Saamelaiskäräjille ei saa antaa lainsäädännön kautta senkaltaista viranomaisasemaa, jolla se voi puuttua, rajoittaa tai sulkea ihmis- ja perusoikeuksia toiselta alkuperäiskansan osalta. Saamelaisuus, etnisyys ja identiteetti ovat subjektiivisia oikeuksia, joiden arvioiminen ei kuulu ryhmähyväksynnän piiriin. Ihmisen etnisiteetin loukkaus on mitä räikeimmissä määrin ihmisoikeuskysymys.

[9] HE274/2022, kohta 4.4.1 s 54 ” Saamelaiskäräjien toimivaltaa ja tehtäviä koskevaan säännökseen on tarkoitus lisätä/ / viittauksia saamelaisten itsemääräämisoikeuteen, jota itsehallinto osaltaan toteuttaa. ”

[10] Saamelaiskäräjälain muutosesitys 6 §: ”Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia kansallisissa ja kansainvälisissä tehtävissä”

[11] HE 274/2022, Saamelaiskäräjälain 5§ ” Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Muissa asioissa saamelaiskäräjät edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista. ”

6 Yhteistoiminta ja laajennettu neuvotteluvelvollisuus saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten toiminnassa 9, 9a, 9b pykälät

Saamelaiskäräjät ja saamelaiset tulevat etuoikeutetuiksi osallisiksi päätöksentekoon kaikissa asioissa, jotka vaikuttavat tai **voivat vaikuttaa saamelaiskäräjien asemaan yhteiskunnassa.** Menettely tarkoittaa päällekkäistä hallintoa kuntien alueella. Saamelaiskäräjälain muutos määrittelee viranomaisten toimintaa. Se puuttuu kuntien itsehallintoon ja asettaa **viranomaisen toiminnan mahdottoman tehtävän eteen.**

Aseman heikentämiskielto tekee prosessista jatkuvasti kehittyvän ja etenevän itsehallinnon.

6.1 9, 9a, 9b pykälien velvoitteet

Lakimuutoksen 9 §:n mukaan: ” Viranomaisten ja muun julkisia hallintotehtäviä hoitavan on neuvotteleva saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa.

Lakimuutoksen mukaan saamelaisten valtaoikeudet ulottuvat läpi koko Suomen julkisen hallinnon ja julkisia hallintotehtäviä hoitavien instituutioiden ja laitosten päätöksentekoon. Tavoitteena on saamelaiskäräjien vallan, itsemääräämisoikeuden, vahvistaminen.

Lakiesityksestä ilmenee, että neuvotteluvelvoite koskee laajasti kaikkia viranomaisia ministeriöistä ja julkisiin hallintotehtäviä hoitaviin yksityisiin toimijoihin. Erityisesti sillä on merkittävää valtaa kuntien ja aluehallinnon päätöksentekoon (aloiteoikeudesta aina ko. elimessä tehtäviin yksittäisiin ratkaisuihin).[12]

Lakiesityksestä ilmenee, että päätösvalta neuvotteluvelvoitteesta jää saamelaiskäräjien päätösvallan alle. [13]

[12] HE 274/2022 s 62 ”Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla muu julkisia hallintotehtäviä hoitava toimija on Business Finland Oy ja valtiovarainministeriön hallinnonalalla Fingrid ja Gasgrid. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla yliopistot ja ammattikorkeakoulut hoitavat myös julkisia hallintotehtäviä.

HE 274/2022 s 62 ” Saamelaiskäräjät tulee jatkossakin priorisoimaan, mitkä ovat ne viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toimenpiteet, jotka vaikuttavat kaikista eniten saame-laisten oikeuksien toteutumiseen ja mistä olisi tämän vuoksi syytä käydä neuvotteluja.”

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

Luettelon (9 §) yksityiskohtainen tarkastelu

1)Alueidenkäyttöä;

Lakimuutos asettaa saamelaiskäräjät asemaan, jossa se voi yksinoikeudella käyttää **yksityisen henkilön omistajan omistukseen liittyvää puhevaltaa.** Tällaiseksi määräävän puhevalan käytöksi voidaan katsoa saamelaiskäräjien asemaan liittyvät etuoikeudet kuin ennakkosuostumus, laajennettu neuvottelu-, huolenpito ja yhteistoiminta ja huolenpitovelvoite sekä heikentämisen kielto. Ne antavat suuren määräysvallan alueella syrjäyttäen maanomistajan ja kuntalaisten perustuslailliset oikeudet

Maahan kohdistuvat oikeudet tulee pitää ennallaan. Ne perustuvat virallisiin asiakirjoihin ja ovat luotettavia - faktoja. Alueiden käyttö on vanhojen lapinkylien oikeuksia. Metsäsaamelaiset ovat asuneet paljon kauemmin alueella kuin asiakirjat osoittavat ja heillä, jos kellä on oikeudellinen dokumentaatio todellisesta pitkään jatkuneesta alueenkäytöstä, sen hallinnasta ja omistuksesta sekä muista näihin liittyvistä erityisistä oikeuksista. Alkuperäisen vuosisatojen katkeamattoman omistus, hallinta- ja käyttöoikeuksien murtaminen rikkovat kansallista ja kansainvälistä oikeutta.

Kiinteän omaisuuden ja siihen liittyvien oikeuksien siirtäminen uudelle omistajalle on vastoin perustuslain omaisuuden suojaa, eikä voi tapahtua saamelaiskäräjälain määräyksellä.

2) Valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, **käyttöä, suojelutoimien toteuttamista, vuokrausta ja luovutusta**;

sama kuin kohdassa 1

3) **Kaivosmineraaleja** sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa **kullanhuuhdontaa**.

Lakimuutos asettaa saamelaiskäräjät asemaan, jossa se voi yksinoikeudella käyttää **kaikkien alueella asuvien ja kunnan puhevaltaa.** Tällaiseksi määräävän puhevalan käytöksi voidaan katsoa saamelaiskäräjien asemaan liittyvät etuoikeudet kuin ennakkosuostumus, laajennettu neuvottelu-, huolenpito ja yhteistoiminta ja huolenpitovelvoite sekä heikentämisen kielto. Ne antavat suuren määräysvallan alueella syrjäyttäen kansalaisten perustuslailliset ja kunnan itsehallintoasemaan liittyvät oikeudet.

4) **Saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta**;

Lakimuutos asettaa saamelaiskäräjät asemaan, jossa se voi yksinoikeudella käyttää **yksityisen henkilön ja poronhoidon elinkeinon harjoittajan ja siihen liittyvän**

elinkeinojen harjoittamiseen liittyvän puhevaltaa. Tällaiseksi määräävän puhevallan käytöksi yli yksityisen elinkeinonharjoittajan voidaan katsoa saamelaiskäräjien asemaan liittyvät etuoikeudet kuin ennakkosuostumus, laajennettu neuvottelu-, huolenpito ja yhteistoiminta ja huolenpitovelvoite sekä heikentämisen kielto.

Poronhoidolla on erityinen merkitys poronhoitoa harjoittaville poromiehille kautta koko poronhoitoalueen. Kohta 4 on tarkoituksella sumeasti ja epäselvästi määritelty. Tämä kohta tarkoittanee poronhoitolain ja paliskuntajärjestelmän ja lainsäädännön uudistamista sekä tulkintaperiaatteen käyttöä neuvottelussa. [14]

Käytännössä tässä annetaan saamelaiskäräjille valta päättää tulevasta poronhoitolaista ja paliskuntajärjestelmästä. Toisin sanoen saamelaiskäräjien itsehallinto, valta, ulotetaan tulevien lainsäädäntöjen sisältöön. Samalla voidaan todeta, että saamelaiskäräjien valta ulottuu metsä- ja inarinsaamelaisiin sekä poronhoitoalueella asuviin poronhoitajiin sekä heidän omistusoikeuteensa ja poroelinkeinon harjoittamiseen. Tässä laillistetaan saamelasikäräjien mahdollisuus lainsäädännön tukemana harjoittaa syrjintää.

5) **Luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutosta** käsitteleviä toimia;
Ilmastonmuutos on sen mittaluokan kysymys, että se tulisi olla valtion suvereenissa hoidossa.

Saamelaiskäräjät on ajamassa näennäisesti ilmastonmuutosasiaa; se **itse ei ole valmis omaehtoisesti toteuttamaan siihen liittyviä toimenpiteitä, vaan tekee varauksen omien alueenkäyttöoikeuksien turvaamiseksi pidättämällä itsellään alueenkäyttöoikeudet** vetoamalla siihen, ettei saman alueen käytöstä saa aiheutua haittaa saamelaiselle kulttuurille.

6**) Saamenkielisen** varhaiskasvatuksen sekä saamenkielisen ja saamen kielen **opetuksen kehittämistä**.

Opetus ja kulttuuri -saralla mukaan lasketaan kuuluvan varhaiskasvatus aina yliopistokoulutukseen saakka. Tässäkin asiassa saamelaiskäräjälain työkalut ja dynaaminen itsehallinto tulevat päätöksentekoon mukaan myös saamelaisten

[14] HE 274/2022, 87: Kehitettäessä erityislainsäädäntöä heikentämiskiellosta ja vaikutusten arvioinnista on toivotta-vaa, että otetaan huomioon tämän säännöksen minimitaso. Kunnes erityislainsäädäntö on koko-naan harmonisoitu siten, että saamelaisten oikeuksien suojan taso on vähintään tämän säännöksen tason mukainen, mahdolliset jännitteet pyritään ratkaisemaan tulkintateitse. Myös erityislainsäädännön soveltamista koskee perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta.

kotiseutualueen ulkopuolella. Mitä se tarkoittaakaan yliopistojen itsenäiselle päätöksenteolle?

Saamelaiskäräjät saa rahoituksensa valtion varoista valtionavustuksena. Ehdotetulla yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteella on **vaikutuksia myös yliopistojen toimintaan** (Viittaus tämän lausunnon kohtaan 8 Rahoitus)

Vaadimme yhdenvertaista kohtelua lain edessä: Kemin saamen kieli on yhtä arvokas asia saamelaisessa kulttuurissa. Oma kieli, sen ilmaisut ja sanat ovat voimaannuttavia ja tärkeä osa kulttuuria.

7) **Sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamista ja kehittämistä**;

Tämä koskee kaikkia saamelaisryhmiä. Yhdenvertaisuutta tulee toteuttaa kaikkien saamelaisten kohdalla. Tämä kohta todennäköisesti laajennetaan dynaamisen itsehallinnon ja periaatteita sisältävän saamelaiskäräjälain avulla koskemaan myös saamelaisia saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

8) **Saamelaiskäräjien resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamista ja kehittämistä;**

Tämähän turvaa saamelaisten ylivallan ja dynaamisen itsehallinnon tulevaisuuden. Suomen valtion rahoituksella ainoana määrityksenä riittävä rahoitus. Rahoittajalta puuttuu valta valvoa rahoituksen käyttöä. Metsäsaamelaiset tarvitsevat kipeästi taloudellista tukea kielen palauttamiseen ja kulttuurin ylläpitoon.

Saamelaiskäräjien päätösvaltaan kuuluvat varat tulevat tyypillisesti sille itselleen valtionavustuksina. Kun saamelaiskäräjät jakaa edelleen varoja avustuksina ”itsemääräämisoikeutensa” perusteella, vääristää se valtion hallinnon määräyksessä olevien varojen päätymistä kohteelleen kaksinkertaisena. Avustusrahojen niukkuuden vuoksi se on myös pois jonkun toisen kohteen rahoituksesta.

9) Muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin **tai** heidän **asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa**. (lakiteksti 9 §)

Luettelo ei ole tyhjentävä vaan osoittaa, että periaatteessa kaikki tehtävät päätöksen vaikuttavat ihmiseen / saamelaiseen / asemaan.

Laissa ei määritellä mitä tarkoittaa ASEMA tai että KUKA määrittää tai ratkaisee vaikuttaako jokin päätös niin paljon, että se käynnistää neuvottelumenettelyn

ennakkopäätösmenettelyineen tai jopa vaikutusten arvioinnin. Tämä luo uutta ja turhaa byrokratiaa ja kaksinkertaistaa hallinnon kustannuksia. Saamelaisten kotiseutualueella asuu kansalaisia, joiden etuihin ja oikeuksiin, elinkeinoihin ja toimeentuloon (yleensäkin elämiseen) saamelaiskäräjien merkittävä päätösvalta kohdistuu.

7 Tuomiovallan käyttö

Yksilön **oikeusturva** ja perustuslain mukainen oikeus riippumattomaan ulkopuoliseen tuomioistuinkäsittelyyn vaarantuu.

Saamelaiskäräjien asema hyväksymiensä saamelaisten edunvalvojana ei anna luotettavaa kuvaa tuomiovallan käyttäjänä. Saamelaiskäräjät hakee julkisoikeudellista viranomaisasemaa ja omaa lainkäyttöelintä itsemääräämisoikeutensa tueksi. Se tarkoittaa myös oikeuden ottamista omiin käsiin ryhmäidentifiointipäätöksen varmistamiseksi.

Riippumattoman tuomiovallan ja sen tekemien ratkaisujen kieltäminen ja suomalaisen lainsäädännön sivuuttaminen ratkaisuissa ovat este julkisoikeudellisen tehtävän hoidolle (muun muassa intressijääviys). Tarvitaanko uutta oikeudellista toimielintä vai yksiselitteistä, kaikki saamelaiset huomioon ottavaa lainsäädäntöä, oikeuden toteutumiseen? Lakiesityksessä kaavaillaan jo muutoksenhakulautakunnan tehtävien laajentamista.

8 Rahoitus

Yksi saamelaiskäräjälakimuutoksen periaatteista on saamelaiskäräjien aseman heikentämisen kielto. Riittävä rahoitus, ilman etukäteen määritettyjä rajoja on avoin piikki.

Päällekkäisen hallinnon rahoitus tulee täysimääräisesti valtiolta.

Saamelaiskäräjillä ei ole omaa rahoitusta. Lakimuutoksessa annettaisiin saamelaiskäräjille määräysvaltaa valtion myöntämien erillismäärärahojen ja edelleen kohdennettavien määrärahojen jakamisessa[15] (perusteluna on itsemääräämisoikeus). Tämän kaltainen rahoituksen kierrättäminen on turhaa byrokratiaa ja moninkertaisia hallinnon kuluja. Se vääristää, jopa kaksinkertaistaa kohteen avustuksia. Valtiolla rahoituksesta päättävänä viranomaisena on valta tuen jakoon ja valvontaan. Saamelaiskäräjille riittää esityksen / aloitteen tekeminen kohteista ja tarpeista niin sosiaali- ja terveys- kuin opetusalalla.

[15] ” *Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja, kehittää ja hallinnoida saamelaiskulttuuria sekä myöntää rahoitusta.” (5 § 2 mom)*”

9 Rikosoikeudellinen vastuu

Mitä ovat ne saamelaiskäräjien viranomaistehtävät, joihin rikosoikeudellinen vastuu kohdistuisi? Viranomaistehtävien selkeä ja tarkkarajainen määrittämin puuttuu lain muutosesityksestä.

10 Lopuksi

Saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävän etnisen alkuperäiskansanryhmän, metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten, oikeudellisen aseman turvaaminen tulee ottaa osaksi tätä lainsäädäntöä.

Suomen oikeusvaltioperiaatetta, demokratiaa, perus- ja ihmisoikeuksia ja muita näihin liittyviä periaatteita horjutetaan saamelaiskäräjälain muutoksella. Tätä lain muutosesitystä arvioitaessa tulee tarkastella, kestääkö tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus muutoksen tuomat paineet. Tällä saamelaiskäräjälain muutoksella on perustavaa laatua oleva vaikutus vakaan yhteiskuntamme perusrakenteisiin, niihin oikeuksiin, joihin tämä kansakunta luottaa. Tasa-arvoisessa oikeusvaltiossa maan kansalaiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Kaikki nyt yhdelle kaavaillut edut tulee ulottaa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden takaamiseksi kaikille saamelaisille.

Suomen kansalaisille tärkeiden perusoikeuksien määräämistä siirretään perustuslaista alemman tason lainsäädäntöön, vedoten kansainvälisiin säädöksiin, perustuslain 121 § 4 momenttiin ja hallituksen esityksen asteella olevaan saamelaiskäräjälain muutokseen.

Merja Mattila
puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry
merja.mattila@metsasaamelaiset.fi

Lapinkylien parlamentti
Suomâ siijdâi parlament
Parliament of Sámi villages in Finland

Merja Mattila
OTM, puheenjohtaja
Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö
Lapinkylien parlamentti

22.1.2023

Liite

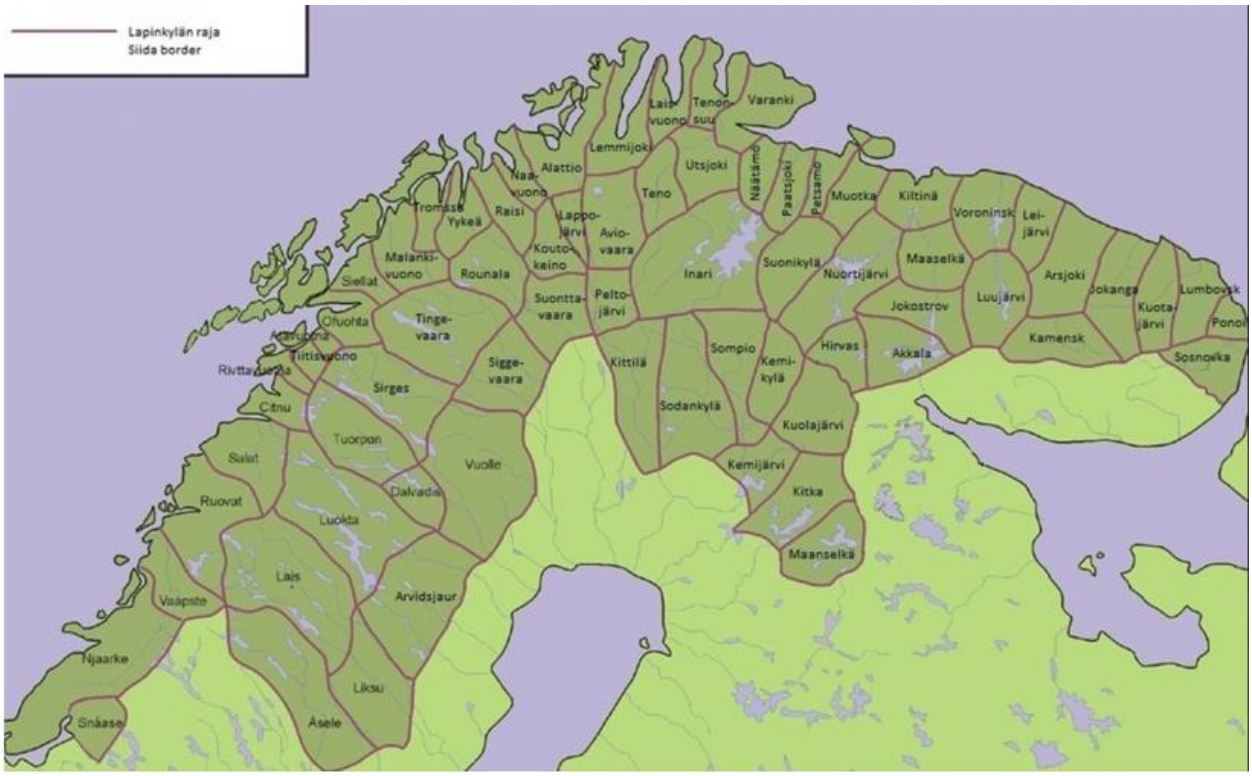

Kartta lapinkylistä